

УДК 33:336.153:656.615

DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i64.144005>

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВ ПОРТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Онешко С.В., к.е.н., доцент,
Кукишинова О.О., к.ю.н., доцент (ОНМУ)*

У статті проведено огляд переліку та змісту нормативно-правових актів, які регламентують формування доходу підприємств портової діяльності, інформаційно-аналітичне забезпечення та економіко-правовий аспект дії факторів ризику на їх формування. Встановлено, що існуюча недосконалість нормативно-правових актів приводить до скорочення доходів та втрат грошових коштів, неефективність управлінських рішень сприяє виникненню судових спорів за позовами морських агентств, а суперечливість окремих умов договору щодо фінансових розрахунків діючому законодавству спричиняє невірне визначення та відображення доходів від діяльності.

Ключові слова: *доходи, фінансовий результат, портові збори, ризики, підприємства портової діяльності*

ЭКОНОМИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДОВ ПРЕДПРИЯТИЙ ПОРТОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

*Онешко С.В., к.э.н., доцент,
Кукишинова О.О., к.ю.н., доцент (ОНМУ)*

В статье проведен обзор перечня и содержания нормативно-правовых актов, которые регламентируют формирование дохода предприятий портовой деятельности, информационно-аналитическое обеспечение и экономико-правовой аспект действия факторов риска на их формирование. Установлено, что существующее несовершенство нормативно-правовых актов приводит к сокращению доходов и потере денежных средств, неэффективность управленческих решений способствует возникновению судебных споров по искам морских агентств, а противоречивость отдельных условий договора по финансовым расчетам действующему законодательству, что влечет неправильное отражение поступления, достоверности и определения доходов от деятельности.

Ключевые слова: *доходы, финансовый результат, портовые сборы, риски, предприятия портовой деятельности*

ECONOMIC AND LAW ASPECTS OF FORMATION OF INCOME OF BUSINESS ENTERPRISES OF PORT ACTIVITY

*Oneshko S.V., PhD in Economics, Associate Professor,
Kukshynova O.O., PhD in Legal, Associate Professor (ONMU)*

In the research is given the economic and legal aspects of the formation of incomes of port activity enterprises of port activity, in particular, the study includes the review and content of normative documents for the formation of income of enterprises of port activity, information and analytical data on their formation, a general analysis of the income part of the SE

"Administration of seaports of Ukraine (ASPU)". An example of the activity of the SE "ASPU" is the economic-legal aspect of the effect of risk factors on the formation of financial results. It has been established that the existing imperfection of normative legal acts leads to a reduction in income and loss of cash, inefficiency of management decisions contributes to the emergence of court disputes in the claims of maritime agencies, and the contradiction of certain terms of the agreement on financial settlements with current legislation causes incorrect representation of income, reliability and definition. In general, the effect of all these factors leads to a loss of funds. To ensure the profitability of financial flows from the activities of the SE "ASPU", recommendations have been identified: bringing in issues related to the definition of the boundaries of the seaports territories in accordance with the current legislation; creation of a national commission in the field of transport; designing and implementing a method for definition port dues for each port; inventory of existing treaties on the regulation of relations with private owners of the port infrastructure; analysis of legal disputes arising from claims by maritime agencies; analysis of the availability, conditions and appropriate execution of contracts for the use of the infrastructure of seaports; to exclude the contradiction between the separate terms of the agreement on financial calculations to the current legislation.

Key words: *income, financial result, port dues, risks, enterprises of port activity*

Постановка проблеми. Діяльність підприємства направлена на отримання фінансового результату у вигляді прибутку, який формується під впливом двох основних факторів – доходів та витрат. Фінансові результати для окремих галузей економіки мають свої відмінності, обумовлені специфічними особливостями основної діяльності та їх формуванням. Для транспортних підприємств фінансовим результатом виступає прибуток (збиток) від надання послуг, виконання робіт та характеризується відсутністю виготовлення нової речовинної продукції і є продовженням процесу виробництва в межах процесу обігу, тобто, транспортна послуга являє собою переміщення людей і вантажів без створення матеріального продукту.

Серед транспортних підприємств велику роль в економіці України займають морські порти, управління та регулювання якими здійснює державне підприємство «Адміністрація морських портів України» (далі – ДП «АМПУ»), яке створене відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 березня 2013 р. [1] та діє на підставі Статуту затвердженого Наказом Міністерства інфраструктури України від 17 травня 2013 р. [2]. ДП «АМПУ» входить до сфери управління

Міністерства інфраструктури України і об'єднує українські морські порти та інші інфраструктурні елементи, одночасно сприяючи розвитку і конкурентоспроможності кожного з них.

Відповідно до п. 4.3. Статуту ДП «АМПУ» джерелами формування майна ДП «АМПУ» є: майно, передане йому Міністерством інфраструктури України та іншими суб'єктами господарювання; портові збори, збори та плати, що стягуються відповідно до чинного законодавства України; доходи від цінних паперів; кредити банків та інших кредиторів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; доходи, одержані від реалізації продукції, робіт, послуг та інших видів господарської діяльності; майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій та громадян у встановленому законодавством України порядку; інші джерела, не заборонені законодавством України.

Проведений аналіз структури доходів ДП «АМПУ» за 2015-2017рр. дозволив визначити, що формування доходів на 67-72 % відбувається за рахунок портових зборів. На теперішній час існують проблеми у частині ціноутворення у портовій галузі України, пов'язані з високими портовими зборами у порівнянні

з іноземними портами, відсутністю комерційного підходу до визначення зборів та тарифів. Крім того, за останні часи доходи портів України збільшуються в основному за рахунок коливання курсу іноземної валюти, який є нестабільним та характеризується фактором екстенсивності розвитку. Наряду з цим недотримання нормативних актів в частині формування доходів приводить до недоотримання доходів, що на пряму впливає на платежі до бюджету країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доходна частина підприємств портової діяльності на пряму залежить від методологічних підходів до формування портових зборів у морських портах, які висвітлені у роботах зарубіжних авторів: М. Ачіаро, Х. Мерсман, Е. Ванде Воорде, Т. Ванзландлер, Япа Махинда Бандара, Гон-Оан Нгуєн та вітчизняних авторів: В.В. Жихаревої, О.М. Кібік, С.В. Ківалова, О.М. Кириленко, Є.Л. Шкурко та ін.

М. Ачіаро (2013) [3] провів детальний огляд існуючої літератури з питань ціноутворення в порту з особливим акцентом на літературу останнього десятиліття. У статті автором проведено систематичний аналіз основних журналів з морської та портової економіки та висвітлені нинішні розбіжності в літературі. Серед найцікавіших є практика стягнення плати, спрямована на зменшення зовнішніх факторів, розвиток всеосяжних портових зборів та застосування управління доходами для використання інфраструктури портів.

У дослідженнях Х. Мерсмана, Е. Ванде Воорде та Т. Ванзландлера (2003) розглядають ціноутворення в порту, засноване на економічних принципах та граничних витратах [4].

В роботі Япа Махинда Бандара та Гон-Оан Нгуєна (2014) досліджується політики ціноутворення та їх ефективність в портах Австралії та Нової Зеландії, аналіз охоплює 40 морських портів та враховує їх адміністративні функції, а також географічні чинники [5].

Загальна теорія і методологія ціноутворення в морських торговельних портах розглянута у монографії О.М. Кібік [6]. Дослідження В.В. Жихаревої [7] присвячено визначенню переваг, недоліків та можливостей сполучення різних принципів ціноутворення для формування рівня портових зборів, які дозволяють підвищити конкурентоспроможність портового господарства України в умовах жорстокої конкуренції на ринку стивідорних послуг. У роботі Є.Л. Шкурко [8] розглядаються особливості формування тарифів в портовій галузі та визначається система контролінгу тарифів на перевалку вантажів у морських портах.

З правової точки зору, у своїй роботі С.В. Ківалов аналізує діюче українське законодавство і практику справляння портових зборів в Україні та іноземних державах та пропонує можливі шляхи удосконалення державної політики України у сфері справляння портових зборів [9, с. 5-21].

Дослідження О.М. Кириленко [10] включає аналіз процесів гармонізації економіко-правових засад функціонування транспортної системи України. Автор визнає необхідність відповідності національної транспортної системи високим стандартам та технічним вимогам ринку Євросоюзу.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Визначення економіко-правових засад формування доходів підприємств портової діяльності недостатньо висвітлено у наукових дослідженнях, спрямованість даних досліджень має загальний характер, практично відсутні дослідження ступеню їх взаємодії та впливу на результати діяльності підприємств портової діяльності.

Метою статті є розгляд економічних та правових аспектів, пов'язаних з формуванням доходів підприємств портової діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фактор доходу в діяльності

портових підприємств займає значущу роль, впливає на розмір отриманого прибутку, сприяє підвищенню конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Збільшення доходної частини формування прибутку підприємств портової діяльності також дозволяє направляти кошти на розвиток портової інфраструктури. Так, «порти повинні працювати як комерційні підприємства, чия продуктивність повинна оцінюватися з точки зору операційної ефективності та фінансових результатів» [5, с. 17].

Основні засади цінової політики і регулювання відносин, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення визначено Законом України «Про ціни і ціноутворення» від 21 червня 2012 р. [11], який поширюється на всі підприємства та організації незалежно від форм власності, підпорядкованості і методів організації праці та виробництва.

Правовою основою формування доходів підприємств портової діяльності є Закон України «Про морські порти» від 17 травня 2012 р. [12], Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (далі – ГК України) [13], Накази Міністерства інфраструктури України «Про портові збори» від 27 травня 2013 р. [14], «Про затвердження Тарифів на послуги із забезпечення проведення криголамних робіт» від 26 грудня 2013 р. [15], «Про затвердження Тарифів на послуги із забезпечення лоцманського проведення суден» від 3 грудня 2013 р. [16], «Про затвердження Порядку надання послуг з регулювання руху суден» від 8 травня 2013 р. [17], «Про затвердження Тарифів на послуги із забезпечення доступу портового оператора до причалу, що перебуває у господарському віданні адміністрації морських портів України» від 18 грудня 2015 р. [18] та інші.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про морські порти», фінансування діяльності адміністрації морських портів України здійснюється за рахунок портових зборів, плати за надання послуг та орендної плати, інших незаборонених законодавством джерел. При цьому фінансування певних напрямів діяльності, зокрема модернізації, ремонту, реконструкції та будівництва гідротехнічних споруд, інших об'єктів портової інфраструктури, може здійснюватися за рахунок коштів держбюджету.

Згідно зі ст. 22 Закону України «Про морські порти» у морському порту справляються такі портові збори: корабельний, причальний, якірний, канальний, маяковий, адміністративний та санітарний. Використання коштів від портових зборів допускається виключно за їх цільовим призначенням (ч. 1 ст. 22). Контроль за цільовим використанням коштів від портових зборів здійснює національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері транспорту (ч. 6 ст. 22), функції та повноваження якої, на даний час виконує Міністерство інфраструктури України. Слід зазначити, що у 2014-2015 роках статтею 10 Закону України «Про Державний бюджет на 2014 рік» від 16 січня 2014 р. [19] та статтею 10 Закону України «Про Державний бюджет на 2015 рік» від 28 грудня 2014 р. [20] портовий (адміністративний) збір було віднесено до доходів загального фонду державного бюджету. Кошти від інших портових зборів сплачуються адміністрації морських портів. Таким чином, формування доходів підприємств портової діяльності здійснюється за рахунок портових зборів, плати за надання послуг, орендної плати та інших незаборонених законодавством джерел.

Формування доходів підприємств портової діяльності регламентується нормативно-правовими актами, наведеними у табл. 1.

Таблиця 1

Нормативно-правові акти, які регламентують формування доходу підприємств портової діяльності

Нормативний документ	Дата прийняття	Зміст
Господарський кодекс України	16.03.2003 р.	визначає особливості господарської діяльності державних та комерційних підприємств, в т. ч. щодо фінансового плану відповідно до якого підприємство отримує доходи і здійснює видатки
Закон України «Про ціни і ціноутворення»	21.06.2012 р.	визначає основні засади цінової політики і регулює відносини, що виникають в процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення
Закон України «Про морські порти України»	17.05.2012 р.	визначає правові, економічні та організаційні основи діяльності в морських портах України
Наказ Міністерства інфраструктури України «Про портові збори»	27.05.2013 р.	визначає процедуру справляння портових зборів та встановлює розміри ставок портових зборів
Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Порядку надання послуг з регулювання руху суден»	08.05.2013 р.	визначає механізм замовлення та надання послуг з регулювання руху суден суднам, які перебувають у зоні дії служб регулювання руху суден
Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Тарифів на послуги із забезпечення лоцманського проведення суден»	03.12.2013 р.	встановлює тарифи на послуги із забезпечення лоцманського проведення суден (лоцманський збір) які справляються у морських портах / морських терміналах із суден
Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Тарифів на послуги із забезпечення проведення криголамних робіт»	26.12.2013 р.	встановлює тарифи на послуги із забезпечення проведення криголамного проведення суден (караванів суден), які справляються у морських портах/морських терміналах, залежно від групи суден
Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Тарифів на послуги із забезпечення доступу портового оператора до причалу, що перебуває у господарському віданні адміністрації морських портів України»	18.12.2015 р.	встановлює тарифи на послуги із забезпечення доступу портового оператора до причалу, що перебуває у господарському віданні адміністрації морських портів України при виконанні портовим оператором навантажувально-розвантажувальних робіт з використанням причалу

Джерело: Складено авторами

Відповідно до ч. 2 ст. 75 ГК України основним плановим документом державного комерційного підприємства є фінансовий план, відповідно до якого підприємство отримує доходи і здійснює видатки, визначає обсяг та спрямування коштів для виконання своїх функцій протягом року відповідно до установчих документів. Фінансовий план підлягає затвердженню до 1 вересня року, що передує плановому, якщо інше не передбачено законом:

– підприємств, що є суб'єктами природних монополій, та підприємств, плановий розрахунковий обсяг чистого прибутку яких перевищує 50 мільйонів гривень, – Кабінетом Міністрів України;

– інших підприємств – органами, до сфери управління яких вони належать [13].

Згідно з п. 10 Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки від 2 березня 2015 р. [21] визначено, що контроль за своєчасним складанням фінансових планів підприємств та виконанням показників затверджених фінансових планів підприємств здійснюють органи управління/відповідальні органи управління, тобто Міністерство інфраструктури України. Пунктом 4 зазначеного Порядку закріплено, що проект фінансового плану підприємства з пронумерованими, прошнурованими та скріпленими печаткою сторінками у двох примірниках у паперовому та

електронному вигляді подається органу, уповноваженому управляти державним майном або корпоративними правами держави, до 01 червня року, що передує плановому. Відповідно до ч. 2 ст. 75 ГК України за несвоєчасне подання на розгляд, погодження або затвердження річного фінансового плану та звіту про його виконання посадові особи державного комерційного підприємства несуть адміністративну відповідальність, установлену законом.

Необхідно зазначити, що затвердження фінансових планів ДП «АМПУ» за період 2015-2017 рр. відбувалося: у 2015 році – 16.09.2015 р., у 2016 році – 21.10.2015 р., у 2017 році – 12.07.2017 р., тобто несвоєчасно, з порушенням норм чинного законодавства.

Формування фінансового результату діяльності ДП «АМПУ» відбувається за рахунок доходів та витрат з урахуванням податків згідно законодавству України. Інформаційно-аналітичні дані про формування фінансових результатів є публічними та розміщені на офіційному сайті Міністерства інфраструктури України: про фінансові плани водного транспорту [22]; звіти про виконання фінансових планів [23]. Аудиторські звіти за результатами державного фінансового аудиту розміщені на офіційному сайті Державної аудиторської служби України [24].

Загальна структура та динаміка доходів ДП «АМПУ» демонструється даними табл. 2.

Таблиця 2

Структура та динаміка доходів ДП «АМПУ», %

Показники	Структура			Темп зростання	
	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2015
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	84,4	86,0	90,9	107,1	112,1
Інші операційні доходи	12,8	10,0	8,1	81,4	65,6
Інші фінансові доходи	1,4	2,6	0,9	199,8	67,0
Інші доходи	1,4	1,4	0,2	103,2	11,6

Джерело: розраховано з використанням [22, 23, 24]

В структурі доходів ДП «АМПУ» чистий дохід складає 84,4-90,9 % з тенденцією до збільшення питомої ваги даного показнику при одночасному зменшенні долі інших операційних доходів, які складають 8,1-12,8 % у загальному доході підприємства. Інші фінансові доходи (формується за рахунок відсотків за депозитними рахунками) та інші доходи займають незначну долю у загальному

доході підприємства, яка поступово зменшується у 2017 році. Оцінка показників у динаміці дозволила визначити загальне збільшення чистого доходу на 12,1 % при одночасному зменшенні інших складових доходу.

Враховуючи домінуючу долю чистого доходу у загальному доході певний інтерес представляє його структура (рис. 1).

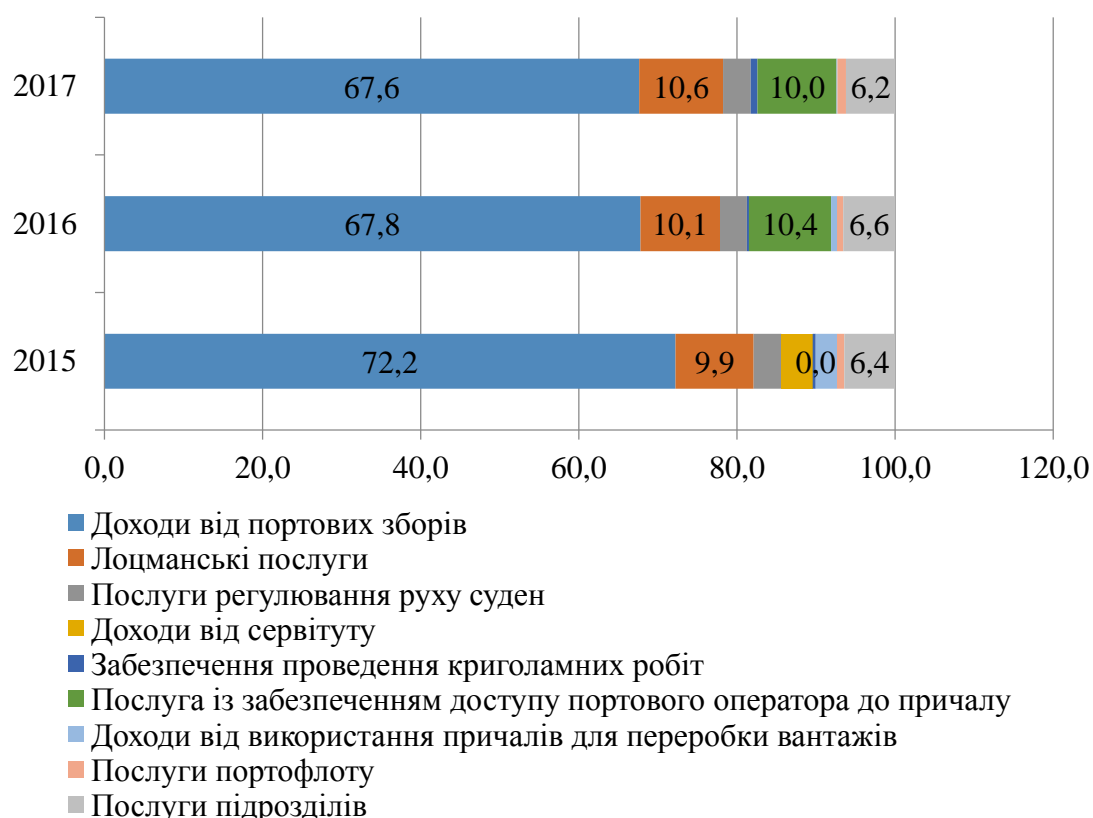

Рис. 1. Структура чистого доходу ДП «АМПУ», %
Джерело: розраховано з використанням [22, 23, 24]

Формування чистого доходу підприємства на 67,6-72,2 % відбулося за рахунок доходів від портових зборів при виявленій тенденції до зменшення питомої ваги. Спостерігається незначне збільшення долі доходів від лоцманських послуг – з 9,9 % у 2015 році до 10,6 % у 2017 році, відсутність статті доходи від сервіту у 2016-2017 роках (у 2015 році дана стаття займала 4,0 % доходів), майже зникнення статті доходів від використання причалів для переробки вантажів – з 2,7 % у 2015 році до 0,1 % у 2017 році. У 2016 році

з'являється стаття доходів – послуга із забезпеченням доступу портового оператора до причалу, яка займає близько 10 % у загальному чистому доході. Питома вага послуг від регулювання руху суден, забезпечення проведення криголамних робіт, портофлоту та підрозділів знаходяться майже на одному рівні та займають незначну частку у чистому доході підприємства.

Таким чином, переважаючу частину чистого доходу займають портові збори,

які включають корабельний, каналний, причальний, санітарний та якірний (рис. 2).

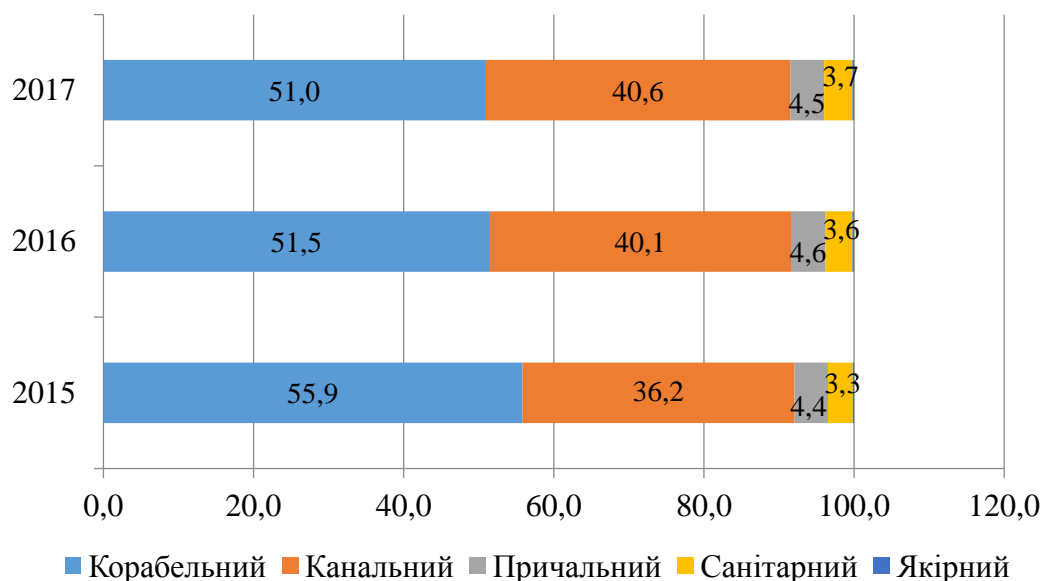

Рис. 2. Структура доходів від портівих зборів ДП «АМПУ», %
Джерело: розраховано з використанням [22,23,24]

В структурі доходів від портівих зборів домінуючу частину займають корабельний та каналний збір. При цьому простежується загальна тенденція до зменшення корабельного збору при збільшенні всіх інших портівих зборів. Так, доля корабельного збору зменшилася з 55,9 % у 2015 році до 51,0 % у 2017 році, а доля каналного збору збільшилася з 36,2 % у 2015 році до 40,6 % у 2017 році. Питома вага причального, санітарного та якірного зборів майже не змінюється.

За результатами фінансового аудиту діяльності ДП «АМПУ» за період з 01.05.2015 по 01.12.2017, проведеного Державною аудиторською службою України, встановлені зовнішні та внутрішні фактори ризику, систематизація яких наведена на рис. 3.

Висновок. Існуюча недосконалість нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність підприємств портової діяльності в частині формування доходів, приводить до скорочення доходів та втрат грошових коштів, неефективність управлінських рішень керівництва сприяє виникненню судових спорів за позовами морських агентств, а суперечливість

окремих умов договору щодо фінансових розрахунків діючому законодавству спричиняє невірне визначення та відображення доходів від діяльності. В цілому, дія всіх зазначених факторів веде до недоотримання або втрат грошових коштів.

Для гарантування прибутковості фінансових потоків від здійснення діяльності ДП «АМПУ» необхідно визначення та впровадження заходів, серед яких можливо визначити:

- приведення у відповідність з чинним законодавством питань стосовно визначення межі територій морських портів;
- для забезпечення регулювання у сфері транспорту створити Національну комісію з регулювання у сфері транспорту;
- розробити та впровадити методику визначення розміру портівих зборів для кожного морського порту;
- провести інвентаризацію існуючих правових документів щодо регулювання взаємовідносин між ДП «АМПУ» та приватними власниками портової інфраструктури, заключити договори про

співробітництво з розвитку морського порту при виявленні відсутності такого;

– провести аналіз виникнення судових спорів за позовами морських агентств, визначити найбільш типові ситуації та розробити заходи щодо їх уникнення;

– провести аналіз виконання наявності, умов та відповідного

оформлення договорів про використання інфраструктури морських портів для уникнення ситуацій недоотримання або втрат грошових коштів;

– виключити наявні суперечливості окремих умов договору щодо фінансових розрахунків діючому законодавству.

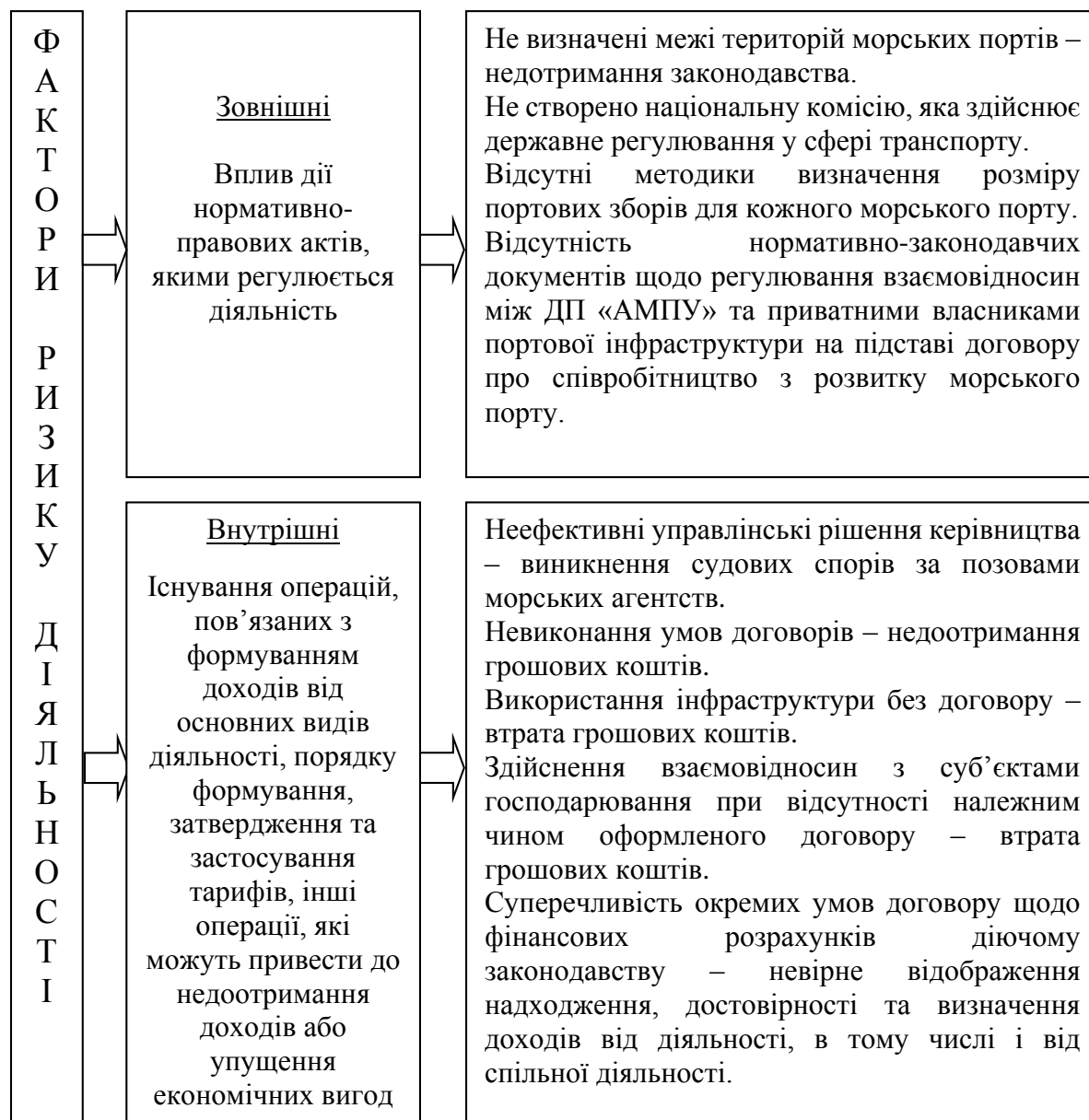

Рис. 3. Економіко-правовий аспект дії факторів ризику на формування доходів на прикладі діяльності ДП «АМПУ»

Джерело: Складено з використанням [24]

Впровадження перелічених заходів результатів фінансово-господарської сприятиме підвищенню ефективності діяльності ДП «АМПУ» у напрямку

гарантування прибутковості фінансових потоків, управління майном та грошовими коштами. Реалізація приведених заходів можлива лише при умові підтримки на рівні Кабінету Міністрів України та Міністерства інфраструктури України.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про погодження пропозиції щодо реорганізації державних підприємств морського транспорту: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 березня 2013 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-2013-p>.
2. Статут Державного підприємства «Адміністрація морських портів України: Наказ Міністерства інфраструктури України від 17 травня 2013 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/files/Статут%20АМПУ>.
3. Acciaro M. Critical Review of Port Pricing Literature: What Role for Academic Research? / M. Acciaro // *The Asian Journal of Shipping and Logistics*, 2013. – Volume 29. – Issue 2. – PP. 207-228. [Electronic resource]. – Access: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2092521213000400>.
4. Meersman H., Vande Voorde E. and Vanelslander T. Port pricing considerations on economic principles and marginal costs / H.Meersman, Voorde E. Vande, T.Vanelslander // *Department of Transport and Regional Economics and ITMMA, University of Antwerp, EJTIR*, 2003. – № 4. – PP. 371-386.
5. Yapa Mahinda Bandara, Hong-Oanh Nguyen. Port Infrastructure Pricing Policy and Practice: A Case Study of Australia and New Zealand Seaports / Yapa Mahinda Bandara, Hong-Oanh Nguyen // *IAME Conference*, July 15-18, 2014. – Norfolk, VA, USA. – PP. 1-21.
6. Кібік О.М. Теорія і методологія ціноутворення в морських торговельних портах: Монографія / О.М. Кібік. - Одеса: ОНМУ, 2005. – 282 с.
7. Жихарева В.В. Методологічні підходи до формування портових зборів у морських портах / В.В. Жихарева // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – 2016. – № 54. – С. 241-247.
8. Шкурко Є.Л. Особливості формування тарифів в портовій галузі / Є.Л. Шкурко // *Водний транспорт*. – К.: Київська державна академія водного транспорту ім. гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного, 2012. – Вип. 2(17). – С. 50-53.
9. Ківалов С.В. Портові збори в Україні: пошук оптимальної моделі конкурентної тарифної політики / С.В. Ківалов // *Lex portus*, 2017. – №1 (3). – С. 5-21.
10. Кириленко О.М. Гармонізація економіко-правових засад функціонування транспортної системи України з європейським транспортним законодавством / О.М. Кириленко // *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2016. – № 55. – С. 17-24.
11. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21 червня 2012 р. в редакції від 30.01.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>.
12. Про морські порти України: Закон України № 4709-VI від 17.05.2012р. в редакції від 06.01.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4709-17>.
13. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003р. в редакції від 01.10.2018р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
14. Про портові збори: Наказ Міністерства інфраструктури України від 27 травня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0930-13>.
15. Про затвердження Тарифів на послуги із забезпечення проведення

криголамних робіт: Наказ Міністерства інфраструктури України від 26 грудня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0072-14>.

16. Про затвердження Тарифів на послуги із забезпечення лоцманського проведення суден: Наказ Міністерства інфраструктури України від 3 грудня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2138-13>.

17. Про затвердження Порядку надання послуг з регулювання руху суден: Наказ Міністерства інфраструктури України від 8 травня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0807-13>.

18. Про затвердження Тарифів на послуги із забезпечення доступу портового оператора до причалу, що перебуває у господарському віданні адміністрації морських портів України: Наказ Міністерства інфраструктури України від 18 грудня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1608-15>.

19. Про Державний бюджет на 2014 рік: Закон України від 16 січня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – №9. – Ст. 93.

20. Про Державний бюджет на 2015 рік: Закон України від 28 грудня 2014 р. //

Відомості Верховної Ради України. – 2015. – №5. – Ст. 37.

21. Про затвердження Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України №205 від 2 березня 2015 р. в редакції від 14.09.2018р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0300-15>.

22. Фінансові плани водного транспорту // Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mtu.gov.ua/timeline/Plan1.html>.

23. Звіти про виконання фінансового плану підприємств, що підпорядковані Міністерству інфраструктури України за 2017 рік та пояснювальні записки до них // Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/news/29813.html?PrintVersion>.

24. Аудиторський звіт за результатами державного фінансового аудиту діяльності державного підприємства «Адміністрація морських портів України» за період з 01.05.2015 по 01.12.2017 // Державна аудиторська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/136382>.